

Kommentarer till RÅ:s förklaring till HD i Ströbergmålet

Jag citerar nedan delar ur RÅ:s förklaring (kursiverad text). Efter varje citat följer mina kommentarer.

De sex första sidorna i förklaringen saknar intresse i detta sammanhang. Att de allmänna förutsättningarna för resning är uppfyllda står klart eftersom resningsansökan uteslutande grundar sig på nya uppgifter som tidigare varit okända för domstolarna. Dessa nya uppgifter måste anses ha stor betydelse för bedömningen av målet. Det unika (och skrämmande) i sammanhanget är att uppgifterna varit kända för Säpo och/eller åklagarmyndigheten ända sedan 1984.

RÅ:

Med hänsyn till orubblighetsprincipen vill jag dock ifrågasätta om resningsinstitutet kan tillämpas fullt ut när det gäller mycket gamla förhållanden. Om nya omständigheter åberopas beträffande ett brott som begicks för exempelvis nästan trettio år sedan -- som är fallet med Bertil Ströbergs resningsansökan -- torde det inte finnas någon möjlighet att på ett seriöst sätt pröva skuldfrågan i en ny rättegång. Utgången torde bli given redan av det skälet att åklagaren kanske inte kan föranstalta om väsentlig bevisning igen. Jag är beredd att påstå att om en ny rättegång efter ett beslut om resning måste hållas för bedömning av mycket gamla förhållanden åklagaren oftast inte har någon annan väg att gå än att medge den ändring som yrkas av domen. Rättegången får därmed karaktären av en skenprocess. Åklagarens möjligheter att justera åtalet och få det bifallet torde också vara begränsat om det genom justeringen skulle komma att avse ett brott som är preskriberat, jfr Lars Welamson, Rättegång VI, 3:e uppl s 237. Thorsten Cars framhåller i "Om resning i rättegångsmål" s 236, att resning enligt någon av de tre första punkterna inte bör beviljas alltför lång tid efter det angripna avgörandets meddelande, eftersom bifall till ansökan på grund av det övriga i målet förebragta bevismaterialets med tiden försämrade skick många gånger automatiskt skulle medföra ändring till sökandens förmån samt att detsamma givetvis gäller resning i brottmål till förmån för tilltalad där överhuvudtaget ingen preklusionsfrist stadgats. Jag hänvisar också till Welamson a a s 227, Fitger a a 56:29 samt SvJT 1986 s 66.

Med hänsyn till det som jag nu redovisat menar jag att jag att det är tveksamt om resningsinstitutet är tillämpligt i de fall där det inte finns några möjligheter att genomföra en ny verkligt meningsfull rättegång för att få en rättvis bedömning av åtalet i skuldfrågan. Med den inställningen är det endast i uppenbara fall, där den domstol som beslutar om resning också kan ändra domen, som resningsinstitutet

bör anses vara tillämpligt när det gäller mycket gamla sakförhållanden.

KOMMENTAR:

RÅ:s argumentation rör här tidsaspekten för resning. Men detta mål är unikt genom att de nytillkomna uppgifterna var kända för Säpo och/eller åklagaren redan 1984 men att de undanhållits för försvarsadvokater och domstolar i över 25 år. Ströberg ska inte behöva lida för detta myndighetsbrott genom att tidsaspekten för resning tillämpas i det aktuella målet. Det är inte Ströbergs fel att prövningen i en ny rättegång inte skulle kunna bli seriös (som RÅ påstår) och att åklagarens läge skulle försväras. De ansvariga myndigheterna måste ta konsekvenserna av sitt rättsövergrepp och därför låta Ströberg få en ny rättegång, trots att uppgifterna inte blivit tillgängliga för försvarsadvokaten förrän 25 år efteråt.

RÅ:

I ansökan hävdas som nämnts ovan att Säkerhetspolisen känt till att namnet Sven Roland Larsson redan år 1957 förekommit i säkerhetssammanhang mellan Sovjetunionen och svensk säkerhetstjänst. Som framgår av den nu utförda utredningen är den uppgiften felaktig. Det namn som var aktuellt 1957 är H. A. Larsson. Redan av detta skäl torde omständigheten att efternamnet Larsson med fyra olika förnamn förekommit vid två olika händelser med 26 års mellanrum sakna nämnvärd betydelse för frågan om resning.

KOMMENTAR:

Jag har inte tillgång till Tora Holsts utredning och väntar på svar om hur namnet H. A. Larsson har framkommit. Fanns det t.ex. registrerat i dokument redan 1957, eller har det framkommit enbart genom förhör med P-G Näss? Om namnet vore ointressant framstår Säpos och Fst Und/Säk:s reaktioner 1984 på Savemarks PM som svårförklarliga. De genomförde ju flera särskilda förhör enbart med anledning av PM:et. Man ville få det till att Ströberg skulle vara 1957 års Larsson och att Ströberg skulle ha extraknäckt i postsorteringen på Stockholm 1 och där snappat upp Savemarks rapport till Statspolisen. Både Säpo och Fst Und/Säk fäste således stor betydelse vid Savemarks uppgift, även om han skulle ha tagit fel på förnamn. Jag vill dock här avvakta uppgiften om hur namnet H. A. Larsson framkommit innan jag kommenterar ytterligare.

RÅ:

Den underrättelseoperation som beskrivs 1957 har visserligen det gemensamt med den som Bertil Ströbergs dömts för att samma poste restanteadress är aktuell. Det är dock självfallet inte ovanligt att sådana adresser används för transaktioner när parterna av olika skäl inte vill agera under ordinarie adresser. I övrigt har de två

operationerna, enligt min mening, inte något väsentligt gemensamt. Bertil Ströberg var en hög svensk officer som hade en stor informationskapacitet när det gäller svenska militära förhållande av hemlig karaktär. Han lämnade också i brevet till ambassaden prov på detta. Händelserna 1957 är överhuvudtaget svåra att förstå. Den sovetiska informationsbyrån erbjöds då uppgifter som inhämtats på byrån och som avsåg förhållanden som torde ha saknat allt värde i underrättelsehänseende för i första hand Sovjet, men även för Sverige.

KOMMENTAR:

De två första meningarna brister klart i logiskt sammanhang. Den första avser att adressen "Poste Restante, Stockholm 1" användes både 1957 och 1983. Den andra meningen säger bara att poste restante-adresser (i allmänhet) är vanliga i konspirativa sammanhang, inte att just "Poste Restante, Stockholm 1" skulle vara det. (Den naturligaste poste restante-adressen för en skyldig Ströberg hade för övrigt varit Stockholm 10 eller Stockholm 5.)

Resonemanget i den sista meningen är mer än urbotat dumt: De uppgifter som erbjöds Sovjetiska Informationsbyrån visade ju att byrån hade en mullvad inom sig. Detta var sannerligen av mycket stort underrättelsevärde för Sovjetunionen och blev ju också anledningen till att Savemark brådstörtat fick lämna Sverige med CIA:s och Statspolisens hjälp.

RÅ:

Till det nu framförda kommer att det finns skäl att ifrågasätta Lennart Savemarks uppgifter. Bara det faktum att han i promemorian 1984 felaktigt uppger att namnet Sven Roland Larsson var aktuellt 1957 inger allvarliga betänkligheter. Det finns också flera andra skillnader mellan Lennart Savemarks redovisade uppgifter 1957 och 1984, se Säkerhetspolisens yttrande s 7 f. Det kan dessutom ha funnits personliga skäl för honom att lämna felaktiga uppgifter 1957 och återkomma till dem i promemorian 1984, se förhöret med Per-Göran Näss i den kompletterande utredningen.

KOMMENTAR:

Det tillkommer inte Säpo eller åklagaren att ifrågasätta Savemarks uppgifter. Det är domstolens sak att bedöma ett vittnes trovärdighet. Rudimentär processlära.

Hovrättens första dom vann laga kraft den 17 januari 1984. Lennart Savemarks promemoria är dagtecknad den 7 juni 1984. Den 18 februari 1985 ansökte Bertil Ströberg om resning. Promemorian kom alltså in till polisen när det inte förekom någon utredning rörande Bertil Ströbergs skuld och inget ärende var aktuellt i

domstolarna. Den kom uppenbarligen att placeras i akten avseende Bertil Ströberg hos Säkerhetspolisen, utan att någon egentlig åtgärd vidtogs med anledning av uppgifterna. Per-Göran Näss uppger att det var riktigt handlagt eftersom det, enligt hans uppfattning, inte fanns någon anledning att ägna sig åt promemorian, bilaga 5 s 8. Per-Göran Näss hade också vid sitt samtal med kriminalkommissarien Thorsten Wolfgang Söderström fått beskedet att denne inte trodde på Lennart Savemarks uppgifter 1957, bilaga 5 s 24.

KOMMENTAR:

P-G Näss uppfattning är uppenbarligen fel. De nya uppgifterna skulle enligt Rättegångsbalken ha redovisats för åklagarmyndigheten och Ströbergs försvarare inför de kommande rättegångarna. Även här gör Näss en trovärdighetsbedömning genom att låta Söderström nedvärdera Savemarks uppgifter. Den trovärdighetsbedömningen borde han ha låtit domstolen göra.

Postkassörskan Liisa Onsgrim har hörts på nytt i den kompletterande utredningen. Hon har dock inte kunnat lämna några uppgifter som inte framgår av de promemorior som åberopats i resningsärendet. Som framgår av resningsansökan hade namnet Sven Roland Larsson inte framkommit i massmedia när mannen besökte postkontoret i Solna. Bertil Ströberg hade dock redan när han greps uppgivit det namnet. Det fanns därför självfallet flera som kände till det varav någon av någon anledning kan ha besökt postkontoret.

KOMMENTAR:

Vari ligger logiken i den sista meningen? Menar RÅ alltså att någon Säpotjänsteman skulle ha besökt Solna 1? Någon utanför Säpo borde ju inte känna till namnet, om nu inte Säpoanställda har för vana att glappa för mycket? Nonsensresonemang!

RÅ:

Uppgiften om mannen har inte utretts på annat sätt än genom förhör med Liisa Onsgrim. Ett skäl till detta torde ha varit svårigheten att komma vidare med utredningsåtgärder. Ett annat skäl torde ha varit att uppgiften ansågs som ointressant.

KOMMENTAR:

1983 ansåg tydligen inte Säpo att uppgiften var ointressant. Varför skulle de annars ha bett Posten att efterhöra poste restante-brev till Sven Roland Larson adresserade till andra postkontor i Stockholmsområdet?

RA:

Jag har låtit inhämta upplysningar från Säkerhetspolisen och Försvarsmakten, Högkvarteret, om det finns material som kan belysa hur uppgiften om militärattachén behandlats. Något sådant material har dock inte påträffats.

KOMMENTAR:

Tråkigt för RA att inget material påträffats, men det ska absolut inte få belasta Ströberg negativt.

RA:

Tora Holst och Leif Svensk har vidare gått igenom Säkerhetsavdelningens akt avseende militärattachén. Akten förvaras hos Riksarkivet. Av akten framgår att militärattachén under den aktuella tiden var föremål för utredning på grund av misstanke om spioneri alternativt olovlig underrättelseverksamhet. Vid den utredningen framkom att militärattachén i ett helt kort telefonsamtal av en person som ville vara anonym blev erbjuden militära informationer om den svenska armén. Militärattachén förklarade dock att han inte var intresserad.

För att ta reda på om det företogs några utredningsåtgärder med anledning av telefonsamtalet har Tora Holst och Leif Svensk varit i kontakt med Karl-Gerhard Svensson, Per-Göran Näss, Christer Ekberg samt dåvarande kriminalinspektören Ove Angelsiöö och dåvarande t f kriminalkommissarien Lars Berggren, båda hos Säkerhetsavdelningen. Ingen har dock kunnat minnas något om telefonsamtalet och eventuell utredning med anledning av det.

Jag kommer inte längre med mina efterforskningar avseende telefonsamtalet och kan således inte ge någon annan förklaring till att uppgiften om det inte kommit att finnas i utredningen av misstankarna mot Ströberg än att samtalet betraktats som betydelselöst i den utredningen.

KOMMENTAR:

Telefonsamtalet är visst av stor betydelse. Det finns dokumenterat att det ägde rum den 26 april 1983, dvs. exakt samma dag som Polens ambassad till UD skickade det s.k. ambassadbrevet med "Sven Roland Larssons" spionerierbudande. Och samma dag som Ubåtsskyddskommissionens sovjetkritiska rapport offentliggjordes. Dessa viktiga koincidenser måste beaktas.

RA:

Bertil Ströberg uppger alltså själv att han vid utlämnandet av försändelsen inte märkte att det var hans eget brev han fått. Teorierna i resningsansökan om

betydelsen av att han inte frågade efter mer post till Sven Roland Larsson har därför, enligt min mening, inte någon bärkraft och den åberopade omständigheten kan inte utgöra grund för resning.

KOMMENTAR:

RÅ har uppenbarligen inte förstått logiken. En oskyldig Ströberg förväntade sig bara ett brev, det han skulle överlämna på Hotel Continental. En skyldig Ströberg hade förväntat sig att motta det brev han själv skrivit, men han förväntade sig också ett svarsbrev från Polens ambassad. För en skyldig Ströberg vore det alltså naturligt att fråga om det inte fanns fler brev till Larsson.